Jaume Aymà i Mayol, editor

Jordi Aymà
jordiaub@hotmail.com

Resum: Aquest article ressegueix la trajectòria vital i professional de Jaume Aymà i Mayol (1911–1989), professor de català de la Generalitat (1931–39), fundador de les editorials Aymà (1941–63), Delos-Aymà (1962–68) i Andorra (1966–71), i Director de l'Oficina de Català de la Diputació de Barcelona (1976–81).
Paraules clau: Jaume Aymà i Mayol, professor de català i editor.

Title: Jaume Aymà i Mayol, publisher
Abstract: This article traces the career of Jaume Aymà i Mayol (1911–1989), teacher of Catalan appointed by the Generalitat (1931–39), founder of the publishing houses Aymà (1941–63), Delos-Aymà (1962–68) and Andorra (1966–71), and Director of the Oficina de Català de la Diputació de Barcelona (1976–81).
Keywords: Jaume Aymà i Mayol, teacher of Catalan and publisher.

Introducció

Jaume Aymà i Mayol va néixer a Barcelona el 1911, fill de Jaume Aymà i Ayala (1882–1964) i Rosa Mayol i Roig (–1951). El 1944 va contraure matrimoni amb M. Assumpta Aubeyzon i Farran, amb qui va tenir quatre fills: Jaume Joan (1946), Albert (1947), Josep Maria (1949) i Jordi (1954).

El seu pare ja tenia relació amb el món literari i editorial, encara que no hi hagués treballat professionalment fins després de la Guerra Civil. Havia estudiat a l'Institut de les Arts del Llibre amb el tipògraf Eudald Canivell, col·laborava habitualment en diverses publicacions, com les revistes *Joventut* i *El Poble Català*, amb crítiques teatrals i articles sobre literatura, i va escriure una obra teatral: *L'enamorada* (1905). També la seva tieta Anna Senyé (1881–1956), casada amb Lluís Aymà, va ser una reconeguda poetessa i periodista abans de la guerra. Per tant, no és gens estrany que, familiaritzat amb aquest món, ja el 1925, als 14 anys, comencés a escriure col·laboracions a revistes com *L'Esquella de la Torratxa, La Campana de Gràcia*, *Diari de Mataró* i *La Publicitat*, al marge del seu treball a l'empresa de teixits Mercè i Armet a partir de 1927.

Professor de català

Amb la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera, el 1930, es van poder organitzar els primers cursos de català. Aconsellat per Pau Romeva, Jaume Aymà es va matricular en un curs gratuït (els professors els feien desinteressadament) organitzat pel Club Esportiu Catalunya, al carrer del Pi de Barcelona, que impartia el professor Josep de Calassanç Serra i Ràfols. Va obtenir el número 1, i a més, el professor Serra i Ràfols, que havia de

deixar aquests cursos, li va proposar que el substituís. Al curs següent, davant l'important increment d'alumnes, aquest curs es va donar a l'Ateneum Polytechnicum. Va ser aquí on va conèixer Pompeu Fabra, que encara tenia prohibit treballar a la universitat. El seu primer curs remunerat va ser a Joventut Catalana, al carrer de Tamarit, gràcies a la recomanació del mateix Pau Romeva.

Entre 1930 i 1931 Aymà va compaginar el treball a Mercè i Armet amb els cursos vespertins de català que feia a diversos centres (Ateneum Polytechnicum, Joventut Catalana, Palestra, Protectora de l'Ensenyança Catalana) i també com a alumne de cursos superiors que impartia Emili Vallès, autor amb Artur Martorell, del *Curs pràctic de gramàtica catalana. Curs superior* (1934), que van signar amb el nom de Jeroni Marvà.

El 1931, ja instaurada la Generalitat, va guanyar una de les vuit places de professors que va convocar l'Extensió d'Ensenyament Tècnic que dirigia Emili Vallès amb Eduard Artells i Maria Pascual; s'encarregaven de les classes de català per correspondència als funcionaris de la Generalitat i als professors de català i també, als vespres, dels cursos populars que organitzava la Generalitat per als treballadors i estudiants en els grups escolars; ell els va impartir en el Grup Milà i Fontanals.

Durant el bienni negre (1934–36), amb la suspensió de l'autonomia de Catalunya, van quedar suprimits els estudis universitaris per a obrers que s'impartien a la Universitat de Barcelona dirigits per Pere Bosch i Gimpera i Ambrosi Carrion. Tant els responsables dels cursos com tot el professorat van continuar exercint la seva tasca, de manera gratuïta, als locals de la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC), primer, i després a l'Ateneum Polytechnicum per la gran demanda que hi havia. Jaume Aymà es va incorporar també a aquests estudis, com a professor de català, i hi va continuar quan van tornar-se a impartir a la Universitat de Barcelona, després de les eleccions de febrer de 1936 i del restabliment de la Generalitat.

El seu interès per la difusió de l'ensenyament del català queda també palès amb la publicació, per part d'Editorial Cultura, del seu llibre *Exercicis d'ortografia catalana* (1935), i per haver ocupat el càrrec de vicepresident del Col·legi de Professors de Català. Va ser també un estret col·laborador de Pompeu Fabra, que li va encarregar el 1936 un curs per a professors de català.

Un cop declarada la Guerra Civil va haver de deixar la seva tasca com a professor i incorporar-se a l'Exèrcit, a Transmissions i Senyals. Quan estava destinat a Barcelona, però, encara intentava treure hores per fer algun curset a la Protectora de l'Ensenyança (fins que un bombardeig dels feixistes va ensorrar el local ben a prop de la Catedral) i encara escrivia col·laboracions sobre teatre català a la revista *Meridià*.[1]

Acabada la guerra el gener de 1939 Aymà va ser depurat i, evidentment, se li va prohibir de donar classes de català. Va ser destinat, això sí, com a funcionari de la Diputació, a l'Escola del Treball com a professor de gramàtica castellana i història d'Espanya, però sense cobrar

[1] «Idioma i fesomia nacional a l'escena catalana», núms. XXXIII, 26–VIII–1938, p. 7; XXXVI, 16–IX–1938, p. 7; XXXIX, 7–X–1938, p. 6–7; XLIII, 4–XI–1938, p. 7; LI, 31–XII–1938, p. 7.

cap sou ni tenir cap dret laboral. Tècnicament, segons un dietari que portava en aquella època, tenia un sou assignat, però se li obligava a tornar-lo com a compensació per la seva desafecció a Espanya i al règim. Sense cobrar, amb el seu pare sense treball també a causa de la seva filiació política, i sense ni una pesseta a casa, va haver de buscar feina, i així va començar la seva trajectòria com a editor.[2]

Pel que fa al seu pas per l'Escola Industrial, va ser necessàriament breu: els condicionants ideològics en què treballava (inclosa l'obligatorietat de les salutacions feixistes, els crits obligatoris d'adhesió a Franco, les contínues delacions contra republicans), i també la seva manera d'explicar la història d'Espanya, que no convencia gens ni mica les «autoritats acadèmiques», van desembocar en poques setmanes en la seva expulsió definitiva de l'Escola del Treball i de la Diputació, i la seva inhabilitació per a exercir de professor en qualsevol matèria. Tampoc no es reconeixen els seus títols acadèmics, i a partir de 1947 s'ha d'examinar a l'Institut Menéndez y Pelayo de tot el Batxillerat, començant pel primer curs.

Editor

Un cop acabada la guerra a Catalunya, i abans que no ho fos oficialment a tot l'Estat Espanyol (1 d'abril de 1939), Jaume Aymà va fer alguna col·laboració amb Editorial Pedagògica (probablement era la mateixa editorial que havia format part de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana). Només ens queda un certificat de l'empresa, conforme hi col·laborava. Per cert, que en aquest certificat hi consta com a adreça el carrer Pau Claris, 103. És a dir, que encara hi figurava el nom del carrer d'abans de la dictadura.

El 15 de març van decidir establir amb el seu pare una editorial pròpia, en què el pare havia d'encarregar-se de la part tècnica del llibre (grafisme, il·lustracions, maquetació, etc.) mentre que ell s'encarregava de la part literària, sense poder, o sense atrevir-se, a posar el seu nom a l'empresa. I ja el 15 d'abril de 1939 es va constituir oficialment l'Editorial Alcides amb seu al carrer Pau Claris. Els fundadors van ser Jaume Aymà i Ayala, Jaume Aymà i Mayol, Tomàs Iduarte i Aragonés, Josep Parunella i el Dr. Josep Girona i Cuyàs. Aquests tres últims havien estat els responsables de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (Iduarte, professor de geografia econòmica, n'era l'administrador), i per tant de l'Editorial Pedagògica.

L'Editorial Alcides va tenir una durada molt curta, fins al 1940, però amb l'anècdota de la publicació del que seria el primer llibre en català després d'acabada la guerra (i, molt probablement, l'últim en uns quants anys): era *Mes de Maria eucarístic*, de Lluís G. Olzet, rector de l'església de la Pietat de Vic, que l'havia escrit com a recordatori de la primera comunió del seu nebot. La censura el va autoritzar, malgrat que era escrit en català, amb

[2] Si bé ja havia fet uns primers intents el 1938: segons Samsó (1994–1995, vol. 2: 268, nota 2), la seva primera col·laboració editorial de què tenim constància va ser amb el seu pare, el segon semestre de 1938; per encàrrec de la Institució de les Lletres Catalanes van publicar el poema «Chora» de Sagarra amb dibuixos de Mulner, i van intentar publicar, però ja no hi van arribar a temps, dos llibres de contes de Mercè Rodoreda i Alfons Maseras.

la condició que no tingués més de 16 pàgines i només es distribuís gratuïtament entre la família. Però el llibre va tenir 237 pàgines i se'n van editar 125 exemplars, impresos a Vídua de Ramon Tobella, que va ser qui havia rebut l'encàrrec de la família del pare Olzet, que havia mort al gener de 1939 víctima d'un bombardeig de l'exèrcit feixista. Editorial Alcides va publicar també *Rinconete y Cortadillo*, de Cervantes, *Laura o el sello rojo*, d'Alfred de Vigny i un curiós *Calendario instructivo para 1940*.

El 1940 Jaume Aymà es dóna d'alta com a editor a la Cambra Oficial del Llibre, i fallit l'intent d'Alcides, funda l'editorial Atlántida, al carrer d'Aragó. Hi publica clàssics com *30 fábulas de Esopo: explicadas en estilo moderno* en traducció de Julio Gómez de la Serna — un dels més importants i estimats col·laboradors d'Aymà durant tota la seva trajectòria— i clàssics espanyols com Juan del Encina[3] i Juan Ruiz de Alarcón.

L'any 1941 Jaume Aymà i el seu pare funden Ediciones Aymá S. L., amb la participació de dos socis capitalistes, Mariano Espinal Armengol i Agustí Badia Vivó, i també del dibuixant D'Ivori (Joan Vila Pujol), Antoni M. Badia Margarit (fill d'Agustí Badia). Hi incorpora les col·leccions procedents d'Atlántida: «Muérdago», «Surco», «Estela», «Selene», «Colibrí» i «Órbita».

El gran èxit d'aquest període és la publicació el 1942 de *Lo que el viento se llevó*, de Margaret Mitchell, traduïda per Julio Gómez de la Serna, llibre que va passar miraculosament la censura, tenint en compte que la pel·lícula estava prohibida i no es va poder estrenar fins al 1950. Ràpidament es va esgotar la primera edició, i amb la segona edició ja a punt de sortir al carrer el llibre fou prohibit sobtadament per la delegació del servei de Premsa i Propaganda a Barcelona. Es van iniciar els contactes oportuns per revocar la decisió, i el tema va arribar al ministre d'Afers Exteriors, Francisco Gómez-Jordana Sousa, conde de Jordana, que va obligar a autoritzar el llibre amb l'argument que faria molt mala impressió als Estats Units que una novel·la nord-americana de tant èxit mundial es prohibís a Espanya. Era el 1943, i el règim començava a agafar posicions pro nord-americanes. El governador de Barcelona, Antonio Correa Veglison, però, no en va acabar gaire content. Va reunir els principals editors barcelonins, els va dir que mai més ningú no gosés anar a parlar directament amb el Govern sense passar abans per ell, i que editors capaços de publicar llibres com *Lo que el viento se llevó* «merecían todas las penas del infierno» (Munné i Torrents 1985).

La censura en aquell moment era duríssima. Evidentment, res en català. Una excepció va ser la publicació de les obres completes de Verdaguer, amb ortografia prefabriana, per part de l'editorial Selecta, el 1943. Però es van publicar algunes coses en català de manera clandestina o amb dades falses. Per exemple, Aymà va publicar dos volums de *L'aperitiu*, de Josep M. de Sagarra, amb peu d'impremta fals a Perpinyà, i *L'íntim recés*, de Josep Gimeno-

[3] *Poemas*. Selección e introito de Juan Givanel y Mas; revisión del texto y glosario de Sebastián Sánchez Juan; ilustraciones originales de Juan Vila [D' Ivori].

Navarro, amb data d'edició de 1937.[4] Però era també gairebé impossible editar res de valor en castellà i ja ni tan sols el *Nihil obstat* eclesiàstic en garantia l'autorització.[5]

Fos per temes de censura, de depuració professional, econòmics, de problemes amb els socis, o per tot plegat, en aquells anys Aymà va haver de simultanejar la direcció d'Ediciones Aymá S. L. (1941–46), la d'Aymá Editores (1944–46), treballs com a editor per a Montaner y Simón i fins i tot intents de formar un cineclub o alguna cosa relacionada amb el cinema, segons consta en la correspondència mantinguda amb Enrique Gómez d'Olimpia Films (fons de documentació «Jaume Aymà Mayol», carta del 29 d'agost de 1946).

El 1946 s'estabilitza la situació. Es dissolen les dues editorials existents i Jaume Aymà crea Aymá Editor, sempre amb la col·laboració del seu pare, amb seu al carrer Pelai, 47. El 1951 l'editorial passarà a denominar-se Aymá Editores. Aquest any 1946 i el següent són anys molt importants en la seva tasca editorial. El 1947 té lloc la publicació de *Petit món enfebrat* de Maurici Serrahima. En paraules del mateix Aymà, «Un gran triomf!» (Munné i Torrents 1985) el fet que autoritzessin per fi un autor català contemporani. Però ja tot seguit, pràcticament tot eren denegacions. De cada 10 propostes n'autoritzaven una. Van ser censurats autors com Miquel Llor, Rafael Tasis, Josep Lleonart, Joan Oller i Rabassa, Joan Santamaria, Eduard Girbal Jaume i Marià Rubió i Tudurí. El 1947 apareix també la col·lecció «Guió d'Or: Bells Llibres d'Història i Llegenda»: setze llibres d'una alta qualitat de presentació, amb textos inèdits de grans autors com Enric Bagué, Joan Amades, Joan Ainaud de Lasarte, Ramon d'Abadal, Frederic-Pau Verrié, Josep Romeu, Miquel Coll i Alentorn, Rafael Olivar Bertrand, Jordi Rubió i Balaguer, Ernest Martínez Ferrando, Salvador Cardús i Joan Reglà. Eren edicions reduïdes de 350 exemplars que es venien per subscripció. La censura, però, va prohibir *L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*, de Ramon d'Abadal. La van acabar autoritzant el 1948 després de donar-los la versió que era un programa commemoratiu de la Festa Major de Vic… a pesar que constava de 300 pàgines.

El 1947 es crea també el premi Joanot Martorell: la primera edició es va convocar sense cap permís ni publicitat, i amb el jurat reunit clandestinament al Bar Mesquida, als Josepets, sempre pendents de la possible arribada de la policia. El president d'aquell jurat era Josep Pous i Pagès, i en formaven part Maurici Serrahima, Marçal Olivar, Ramon Aramon i Serra i Josep M. Boix i Selva. I l'obra guanyadora va ser *Primera part*, de Cèlia Sunyol. El 1948, el jurat ja es va poder reunir d'una manera més pública al Restaurant les 7 portes. El president era Josep M. de Sagarra, i els vocals, Maurici Serrahima, Ramon Aramon i Serra, Salvador Espriu i Joan Oliver, i va aconseguir el premi Maria Aurèlia Capmany amb *El cel no és transparent*, que no va ser autoritzada per la censura. Els anys 1949 i 1950, entre problemes econòmics

[4] També es feien clandestinament cursos de català i de literatura catalanes en domicilis particulars o entitats com el London Club, on Aymà va poder impartir, entre d'altres, un curs d'història del teatre català.

[5] Jaume Aymà Ayala va enviar (1942 o 1943) una carta a la Cambra del Llibre queixant-se que fos pràcticament impossible editar autors estrangers i que els espanyols contemporanis que tenien interès estiguessin tots prohibits per la censura. No hi ha resposta a aquesta carta, que no deuria arribar gaire lluny. La carta es troba al fons de l'Instituto Nacional del Libro Español (INLE), dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

i polítics, el premi no es va poder convocar, però el 1951, conjuntament amb l'editor Cruzet, de Selecta, es va tornar a convocar ja públicament i va assolir un gran èxit, fins i tot públic, com ho proven les informacions aparegudes en els mitjans de comunicació, inclosa Radio Nacional de España. A més, el Joanot Martorell d'aquest 1951 va constituir la primera Nit de Santa Llúcia en afegir-s'hi la concessió d'altres premis com ara l'Aedos de biografies, i més endavant el Víctor Català de narració, l'Óssa Menor de poesia, etc. Els premiats amb el Joanot Martorell des de 1951 a 1959 van ser: Josep Pla amb *El carrer estret*, Xavier Benguerel amb *La família Rouquier*, Josep M. Espinàs amb *Com ganivets o flames*, Manuel de Pedrolo amb *Estrictament personal*, Joan Sales amb *Incerta glòria*, Ramon Folch i Camarasa amb *La maroma*, Blai Bonet amb *El mar*, Miquel Llor amb *Un camí de Damasc* i Ricard Salvat amb *Animals destructors de lleis* (aquest últim no autoritzat per la censura). Van formar part dels diversos jurats, entre d'altres: Josep Miracle, Ferran Soldevila, Joan Fuster i Maria Aurèlia Capmany. La importància del premi Joanot Martorell queda també patent amb l'homenatge que els editors de València, Balears i Catalunya van retre el 1958 als escriptors Joan Fuster i Blai Bonet, que havia guanyat el premi de l'any anterior. El premi Joanot Martorell va deixar de convocar-se l'any 1960. El motiu: l'aparició, sense cap previ avís ni a Aymà ni a Cruzet, del premi Sant Jordi, amb una molt elevada dotació econòmica, amb pràcticament el mateix jurat de l'últim Joanot Martorell i convocat per una sèrie de persones notables que van fundar molt poc després Òmnium Cultural. Donat l'absurd de convocar dos premis de novel·la en català amb els condicionants de tota mena propis d'aquella època, Aymà i Cruzet van decidir suprimir el premi Joanot Martorell. No es va tractar per tant només d'un mer canvi de nom. L'aparició del Sant Jordi i la consegüent desaparició del Joanot Martorell va causar una important polèmica, segons consta en correspondència i articles de Ferran Canyameres, Josep M. Cruzet, Xavier de Echarri, Joan Ramon Masoliver, Jordi Rubió, Rafael Tasis i Odó Hurtado (la correspondència i els articles es troben al fons «Jaume Aymà i Mayol» a l'Arxiu Nacional de Catalunya). Fins i tot es va publicar una carta de Ferran Canyameres a la revista francesa *Paris Match*.[6] Aymà va continuar tenint registrat el nom del premi Joanot Martorell fins als anys 80 amb l'esperança de poder-lo ressuscitar, però ja no va ser possible.

També es van publicar en aquest temps llibres de gran qualitat i alhora de gran impacte: vuit volums de la col·lecció *Barcelona, divulgación histórica: textos del boletín semanal radiado por la emisora Radio Barcelona* (1945–1951), a càrrec d'Agustí Duran i Sanpere i Josep M. Garrut; *Barcelona vista per Dionís Baixeres* (1947), d'Agustí Duran i Sanpere; *L'humor a la Barcelona del noucents* (1949), una selecció de Miquel Llor amb il·lustracions de Xavier Nogués; *El arte modernista catalán* (1951), d'Alexandre Cirici Pellicer (que es va prohibir de publicar en català); *Les terres catalanes* (1954), de Pere Blasi; *L'art català* (1955–58, 2 vols.), dirigit per Joaquim Folch i Torres; etc.[7] Una altra fita molt important d'aquest període és la publicació el 1948 de *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu. Una altra

[6] Informació disponible a la correspondència, inèdita, entre Jaume Aymà i Ferran Canyameres, dipositada a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

[7] *Les terres catalanes* i *L'art català* es van publicar també en fascicles.

de les col·leccions importants va ser la de les novel·les de Georges Simenon.[8] Els drets per a Espanya els tenia Ferran Canyameres, però no els podia executar mentre estigués exiliat. Encara que va haver-hi altres editors que hi van anar al darrere, Simenon va ser fidel al contracte amb Canyameres: va deixar clar que no pensava trair la seva paraula i que estava disposat que Simenon no s'edités a Espanya fins que Canyameres hi pogués tornar de l'exili. Finalment, Canyameres va cedir els drets a Aymà, que va editar una col·lecció específica del comissari Maigret («Maigret en Acción») i una altra amb la resta de novel·les de Simenon (Albor), totes amb les magnífiques portades que en va fer Daniel Giralt Miracle, i traduïdes pel mateix Canyameres. Quan Canyameres va poder tornar de l'exili, va recuperar els drets d'edició a Espanya. I tot això juntament amb un gran nombre de publicacions de novel·les, llibre infantil, assajos, aventures, divulgació, etc. —en la secció «Ecos de la vida literaria», el diari *La Vanguardia* informava: «[Aymá ha publicado] trescientos libros en doce años» («Lo que preparan los editores», *La Vanguardia Española*, 11–II–1953, p. 14).

Dels llibres editats en aquells anys podríem destacar, a més dels ja citats: *Poesia* (1949), de Pere Quart (el volum conté *Les decapitacions*, *Bestiari* i *Altres poemes*); *La madre* (1949), de Pearl S. Buck, en traducció de Carlos Martínez-Barbeito; *Ariadna al laberint grotesc* (1950), de Salvador Espriu; *Las doctrinas políticas de la Cataluña medieval* (1950), de Francisco Elías de Tejada; *Gaudí i la Sagrada Família comentada per ell mateix* (1951), de Cèsar Martinell; *Gaspar de la noche* (1951), d'Aloysius Bertrand, en traducció de Julio Gómez de la Serna; *Verdaguer amb la lira i el calze* (1952), de Josep Miracle; *Panorama de la historia del mundo* (1953), de René Sédillot, en traducció d'Edmon Vallés; *Haceldama* (1959), de Blai Bonet; *Combat de nit* (1959), de Josep M. Espinàs. En el capítol per a infants, destaca la sèrie de l'elefant Babar de Jean de Brunhoff traduïda per Carles Riba;[9] els llibres de divulgació de la Història Sagrada per a nens, de Daniel Rops;[10] i un bon seguit de llibres d'aventures i per a joves com *La isla del tesoro* (1952), de Robert Louis Stevenson; *La aventura submarina* (1953), de Philippe Diolé; *Tensing del Everest* (1953), d'Yves Malartic; *Las minas del Rey Salomón* (1955), de Henry Rider Haggard; i *Aventuras de Robinson Crusoe* (1955), de Daniel Defoe.

Cal remarcar també d'aquest període la col·laboració a l'editorial de figures com Ramon Aramon i Serra i Bartomeu Bardagí en les correccions, i dels germans Joan i Josep M. Ainaud de Lasarte i Pau Verrié en diversos treballs d'edició. Entre els traductors, a part dels esmentats Julio Gómez de la Serna i Josep M. Ainaud, Osvald Cardona, Noel Clarasó, Luis Escobar, Josep Farran i Mayoral, Joan Oliver, Jordi Sarsanedas, Edmon Vallès, i un llarg etcètera.

L'any 1955, després d'unes converses amb Xavier Benguerel, es crea la col·lecció «Club dels Novel·listes», amb la intenció de promocionar els autors catalans. En aquesta col·lecció l'activitat no es limita a la publicació dels llibres: s'organitzen actes, conferències, xerrades,

[8] Sobre la implicació d'Aymà en el tema, vegeu Pla 2007, especialment pp. 130–150.

[9] *Babar i la vella senyora* (1957), *La infància de Babar* (1957), *El coronament de Babar* (1964) i *Babar en globus* (1964).

[10] *Historia sagrada de los niños* (1952), *Milagros y parábolas de Jesús* (1954), *La Mare de Déu dels infants* (1963, en traducció de Jaume Aymà i Mayol), etc.

etc. en innombrables localitats de Catalunya, i es promocionen els escriptors en entrevistes i debats en diversos mitjans de comunicació. Dirigeixen el Club dels Novel·listes Xavier Benguerel, Joan Oliver i Joan Sales, que a més n'és el secretari. En aquesta col·lecció es publiquen *El testament* (1955), de Xavier Benguerel (que s'exhaureix ràpidament); *Un camí* (1956), de Noel Clarasó; *El martell* (1956), de Jordi Sarsanedas; *Tots som iguals* (1956), de Josep M. Espinàs; *Incerta glòria* (1956), de Joan Sales; *El bon assassí* (1957), d'Anton Coolen en traducció de Ferran Canyameres; *El viatge* (1957), de Xavier Benguerel; *Un benestar semblant* (1957), de Noel Clarasó; *El mar* (1958), de Blai Bonet; i *Entre dos silencis* (1958), d'Aurora Bertrana. El 1959, Benguerel, Oliver i Sales arriben a un acord amb Aymà per tal d'independitzar-se i crear pel seu compte el Club Editor.

El 1956 s'inicia una nova etapa que havia de ser la de la consolidació de l'editorial, però que va acabar en tot el contrari. Aymá Editores passa a ser societat anònima. Jaume Aymà i Ayala (president) i Jaume Aymà i Mayol (secretari) detenten el 50% de la propietat. L'altre 50% queda repartit entre Félix Escalas Fábregas i Antonio Gandarias Urquijo, com a accionistes principals, i amb la participació de quatre petits accionistes més. Després d'uns primers moments d'èxits (*La historia empieza en Sumer* [1958], de Samuel Noah Kramer; *Las civilizaciones del Mar Muerto* [1962], d'Albert Champdor; la col·lecció del «Club dels Novel·listes» [1955–59]; les reedicions d'èxits anteriors), per molt diverses raons —algunes externes, com la mala situació econòmica general derivada del Pla d'Estabilització— la situació financera de la societat empitjora ràpidament. Aymà proposa fins i tot la dissolució de l'empresa, però finalment s'imposa l'opinió de Félix Escalas: ampliació de capital, bàsicament aportat pels mateixos Escalas i Gandarias, i per l'entrada de tres petits accionistes més —que significa que els Aymà queden només amb el 33% de la propietat— i la supressió de tota activitat de producció durant un any per reduir costos, dedicant-se només a la venda de les existències, actuació que només va servir per augmentar la crisi i les divergències entre els socis. Finalment la crisi va desembocar en la sortida dels fundadors de l'editorial: Aymà pare ho va fer pel juliol de 1962, i Aymà fill, intentant un relleu menys traumàtic, va quedar-s'hi fins al febrer de 1963, quan va vendre les accions a Joan B. Cendrós, que finalment es va apoderar del control de l'editorial. No obstant això, i tot i que ja no formava part de la propietat, Aymà es va encarregar de l'edició d'un dels llibres més emblemàtics i de més èxit de la seva trajectòria: *Barcelona, vint segles d'història* (1963), de Josep Maria Garrut i Frederic Udina Martorell. Però el trist final dels Aymà en l'empresa que havien fundat no va significar que abandonessin la voluntat de continuar endavant en el món editorial. I això que Aymà pare havia complert ja els 80 anys (va morir el 1964).

El mateix any 1962 Aymà pare i fill van iniciar una nova empresa: Editorial Delos, amb la col·laboració del seu gran amic el periodista Artur Llorenç Opisso (Artur Llopis), i amb la incorporació ja de la tercera generació Aymà: primer Jaume Joan Aymà i Aubeyzon, i més endavant també Albert i Josep Maria. D'entrada no hi van posar el nom d'Aymà, encara que estava registrat per Jaume Aymà, amb l'esperança d'arribar a un acord amb els nous propietaris d'Aymá Editora S.A. En ser impossible l'acord, Editorial Delos es va passar a dir Delos-Aymá. Aquesta petita editorial (sense amb prou feines capital), però, havia de ser

en la idea de Jaume Aymà un interregne per tornar a crear una altra editorial important, però en aquest cas fora de Catalunya, desenganyat de la poca col·laboració dels capitalistes catalans en el mecenatge cultural, i de les moltes dificultats polítiques i econòmiques de l'època. Des del mateix 1963 va començar a cercar capital a Andorra, i finalment hi va trobar un capitalista, Bartomeu Rebés, disposat a invertir en una editorial.

Però mentrestant la producció de Delos-Aymà no va parar. Entre els llibres publicats amb aquesta marca es poden citar: *Beethoven* (1964), de Lluís Capdevila; *Héroes, dioses, superhombres. La proeza a través de los tiempos* (1964), de Walter Umminger; *El noventa y tres* (1964), de Victor Hugo; *La guerra de los botones* (1964), de Louis Pergaud; *Amor prohibido* (1964), de Lleó Tolstoi; *Crónica del alba* (1965–66, 3 vols.), de Ramón J. Sender; *San Pablo* (1966), de Teixeira de Pascoaes; *Memoria de una generación destruida (1930–1936)* [1966], de Guillermo Díaz-Plaja; *Introducció a la política* (1966), de Maurice Duverger; *18 lliçons sobre la societat industrial* (1966), un parell de llibres de Walt Disney —*Abril, maig, juny* (1963), *L'ànec Gustau* (1963)—, i *La lluita de classes: noves lliçons sobre les societats industrials* (1967), de Raymond Aron; i *Pompeu Fabra* (1968), de Josep Miracle.

A partir de 1966 ja no va existir la censura prèvia, però de fet això encara complicava més les coses. Un exemple va ser la publicació del tercer volum de *Crónica del alba* de Ramón J. Sender. Després d'haver-se pogut publicar els dos primers volums amb més o menys problemes, i quan el tercer volum ja estava a punt de sortir a la venda, va arribar un avís —extraoficial, és clar— que si es publicava hi hauria una denúncia de l'Exèrcit, amb les conseqüències que eren d'imaginar. Aymà va iniciar una negociació contra rellotge directament amb el ministeri, i després d'una llarga reunió amb el director general de Cultura, Carlos Robles Piquer, l'únic que en va treure és que es podria publicar sense problemes si passava la censura prèvia voluntària i se suprimien els fragments que més podien «ofendre» l'Exèrcit i l'Església Catòlica. Sender s'hi va avenir tenint en compte que l'única alternativa era no editar el llibre, amb el gran perjudici econòmic i moral que això significaria per a ell i per a l'editorial, i que, ja gran, volia tornar a la seva terra des de l'exili, per la qual cosa havia de pactar per força amb el règim. Un altre exemple va ser el de *Casos especials* (1967), un llibre de narracions de Lluís Jordà. Quan ja estava a la venda va arribar la denúncia per un conte en què es ridiculitzava el dictador d'un país imaginari. Les autoritats van ordenar la retirada del llibre i l'entrega, a la policia, de tots els volums publicats en un terme de vint-i-quatre hores. Si no es tornaven tots, Jaume Aymà seria ingressat a la presó. Els fills, i altres familiars i amics, es van mobilitzar aquell dia per anar retirant de les llibreries tots els volums que van poder, amb la col·laboració de pràcticament tots els llibreters. Finalment es va aconseguir retirar gairebé tota l'edició —només faltaven uns 80 volums— i Aymà va poder evitar *in extremis* la presó.

Pel que fa a Editorial Andorra, després de vèncer múltiples entrebancs burocràtics, es va constituir el març de 1966. Una part important de la producció va ser la publicació d'un seguit d'autors republicans exiliats com ara Max Aub, Manuel Andújar, Francisco Ayala, Rosa Chacel, Simón de Otaola, Segundo Serrano Poncela, Eduardo Zamacois, Ramón J. Sender... amb els habituals problemes de censura, per a la seva distribució a Espanya,

que continuava existint a la pràctica malgrat la Llei Fraga de 1966 i que l'editorial estigués situada a Andorra. Entre la resta d'autors publicats podem esmentar: el premi Nobel de Literatura 1967, Miguel Ángel Asturias (*El senyor president*, 1968, traduït per Ramon Folch i Camarasa), Pierre Méndes-France, Gilbert Cesbron, i G. K. Chesterton entre els estrangers; entre els espanyols: Federico Carlos Sáinz de Robles, Francisco Umbral, Benito Pérez Galdós i Ramón Gómez de la Serna; i entre els catalans: Guillermo Díaz-Plaja (*La defenestració de Xènius*, 1967), Lluís Capdevila (*L'alba dels primers camins*, 1968), Octavi Fullat, Manuel Grimalt i Miquel Saperas. L'any 1970, a pesar de l'èxit comercial i en l'àmbit cultural assolit per l'editorial, es va tornar a repetir la història: Bartomeu Rebés va optar per no invertir-hi més, i va trencar la societat de manera abrupta el 1971, si bé més endavant va ressuscitar l'editorial, que continua en actiu.

Sense feina, amb 60 anys, i sense possibilitats de recomençar cap altra empresa editorial, Jaume Aymà va passar el període 1971–1975 fent d'editor per a altres empreses i tornant a donar cursos de català. Pel que fa al món editorial, va treballar a Editorial Noguer (on va editar diversos volums de la col·lecció «Espejo de España») i per a la històrica Editorial Barcino del seu amic Josep Maria de Casacuberta (llavors ja en l'òrbita de la Fundació Carulla), on, entre altres publicacions, va editar *Els ocells de les terres catalanes* (1956), de Joaquim Maluquer i Sostres. En aquests anys s'estaven reprenent alguns cursos de català amb més o menys problemes d'autoritzacions. Per exemple, no van poder tirar endavant uns cursos que va preparar per a Ràdio Barcelona i per a Ràdio Sabadell. En aquest cas concret, on el director Fèlix Benito i Guitart hi volia fer un cursos connectats amb l'actualitat per fer-los més atractius, les gravacions havien d'enviar-se al ministeri d'Informació, a Madrid, per a la seva autorització, una setmana abans de cada emissió, cosa que ho va fer inviable. En canvi, sí que va poder tirar endavant, entre d'altres, els cursos del Col·legi d'Advocats de Barcelona i a Òmnium Cultural de Barcelona, tot això complementant-ho amb treballs de correcció de català.

Segon període a la Generalitat

Pel febrer de 1976, tres mesos després de la mort de Franco, Jaume Aymà pot reingressar amb tots els honors a la Diputació de Barcelona. No va ser una decisió sobtada. Ja feia mesos que ho intentava a través d'alguna escletxa que s'havia obert a la Diputació per readmetre els antics funcionaris depurats (fins i tot als anys 50 se li va oferir de tornar-hi, però amb unes condicions inacceptables per a ell). Se li va reconèixer l'antiguitat i el nivell professional d'abans de la guerra, i li van encarregar l'organització i la direcció de l'Oficina de Català. Des d'aquesta Oficina es va fer una feina enorme en l'organització dels cursos de català per als funcionaris de la Diputació —i després, de la Generalitat, quan es va restaurar el 1977—, per als mestres de català i en la normalització del català a la Diputació. Aymà es va jubilar l'any 1981, als 70 anys, però va seguir col·laborant a l'Oficina de Català de la Diputació, fins al 1986, i també fent correccions de català i assessorant a qui li ho demanés sobre qualsevol tema que tingués a veure amb l'ensenyament del català. A partir de 1987, tant la seva salut com la

de la seva esposa, amb Alzheimer, li van impedir ben a contracor continuar treballant amb el que havia estat la vocació de la seva vida. Després de passar una dura convalescència un cop operat d'un càncer de còlon, va morir, a Sant Cugat del Vallès, el 15 de maig de 1989.

Referències bibliogràfiques

Fons de documentació «Jaume Aymà Mayol» dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

«Lo que preparan los editores». *La Vanguardia Española*, 11–II–1953, p. 14.

MUNNÉ, Antoni; TORRENTS, Ramon. 1985. «Jaume Aymà, entre la llengua i la literatura». *L'Avenç*, 79 (febrer), pp. 10–14.

PLA, Xavier. 2007. *Simenon i la connexió catalana.* València: Tres i Quatre, S.L.

SAMSÓ, Joan. 1994–1995. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública*. 2 vols. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.